

Häftstiftet

Särtryck till Kalligrafiska Kretsens Blad 8, 9, 10 och 11/1999
angående handstilsundervisningen i skolorna.

8:14 Vad har hänt efter 1985 med vår handskrifts- undervisning?

1985 upphörde den anvisning att gälla som förelade alla skolor i hela Sverige att använda en gemensam förskrift i skrivundervisningen. Vad detta innebar såg jag när vårt barnbarn började skolan.

Som gammal grafisk formgivare har jag genom åren försökt ha ett diskret vakande öga på den skrivundervisning vårt barnbarn Karl har fått.

Första året när han gick i Waldorfklass i Mariaskolan här i Stockholm textade han fina enkla välproportionerade versaler med kriterier i glada färger, så jag kände mig lugn.

Hans klass blev emellertid mindre och mindre och bestod slutligen av tretton små sammansvetsade busiga grabbar. Inte lönsamt för Mariaskolan, så klassen splittrades och barnen spreds till olika klasser.

Nu, i tredje årsklassen uppdagades det att Karl inte kunde texta gemena bokstäver, så han och övriga pojkar från den tidigare klassen fick stödundervisning. Den förlaga man använde var den så kallade SÖ-stilen, den som Kerstin Anckers gjort originalen till, dock utan avslutande bågar på till exempel a. Barnen övade noga in formerna så jag kände mig fortfarande lugn.

Jag tog för givet att nästa steg skulle vara att lära sig binda SÖ-stilens bokstäver. Därför blev jag något konfunderad när jag fann att man på hela Mariaskolan beslutat återgå till en skrivstil som påminde om vad jag själv en gång lärt mig, och att Karl på vårterminen började öva denna. Jag borde frågat

abcdefghijklmnopqrstu
vwxyzäö

Exemplen visar raka textade (ritade) gemener, lutande gemener med avslutningsbågar och bunden skrift.

Ur SÖ:s handledning 1973.

abcdefghijklmnopqrstu
vwxyzäö

Från omslaget till SÖ:s handledning.

för honom att lära in dessa nya bokstavsformer samtidigt som han varje dag textade med SÖ-stil i sitt övriga skolarbete.

När jag tog kontakt med fröken fick jag veta att barnen just skulle börja en träningsperiod för att fortsättningsvis helt kunna övergå till att använda skrivstil. Jag bad då att Karl skulle få fortsätta texta ett litet tag till och att jag hemma skulle få lära honom skriva skrivstil, vilket hans fröken gick med på.

I stort sett lärde jag honom bara att i SÖ-stilen lägga till små begynnelsestreck på sådana bokstäver som r, v, x och så vidare, samt att göra avslutande streck på bland annat a, n och u. Eftersom begynnelsestreck och avslutande streck kom mitt för varandra dröjde det inte länge förrän Karl själv kom på att han kunde binda hop dem till skrivstil! Därefter behövde jag bara då och då påpeka om någon av hans bokstäver började förändras på ett olyckligt sätt (som att n och u började likna varandra eller att a inte var slutet upptill). Jag lärde honom alltså inte att skriva den skrivstil Mariaskolan valt, och jag tror faktiskt inte att det är nödvändigt. Räcker det inte om han lär sig läsa det far- och morföräldrar en gång skrev?

Några årtal kring skrivundervisningen:

1959 tillsatte Skolöverstyrelsen en välskrivningskommitté som skulle undersöka om det var möjligt att införa en enhetlig skrivkurs i Sveriges folkskolor.

1971 beslutade SÖ att en gemensam förskrift för skrivundervisningen skulle införas i hela Sverige.

1975 skulle omställningen till denna förskrift vara helt genomförd i alla landets grundskolor.

1985 hade regeringen utfärdat en förordning om översyn av statliga myndigheters föreskrifter, anvisningar och allmänna råd. Avsikten med denna översyn var att minska den statliga tillsynen och detaljkontrollen. "Regler som inte längre behövs skulle upphävas". En av anvisningarna som upphörde att gälla var den om en gemensam förskrift för skrivundervisningen i alla skolor i hela Sverige.

varför, men jag lugnade mig. Det kanske inte var så dumt att kunna tyda vad far- och morföräldrar en gång skrivit.

I höstas när Karl började i fjärde klass kom chocken. Han förstod inte vad fröken skrev på tavlan när hon använde den skrivstil Maria-skolan valt. Detta var så mycket mer förvånande som hon hade en mycket tydlig och vacker handstil. Visserligen fylld med öglor och snirkliga versaler, men sådana hade Karl ju övat hela vårterminen året innan.

Tydligen hade det blivit för mycket

Program” och Nan Jay Barchowsky’s “BFH a Manual for Fluent Handwriting”. Och vi har gått med i The Handwriting Interest Group, en organisation som varje år publicerar massor med rapporter som behandlar alla aspekter på handskriftsundervisning.

Hjälp! Hjälp! Hjälp!

Har du synpunkter eller känner du någon (lärare, elev, förälder osv) som har erfarenheter, goda eller dåliga av SÖ-stilen, dagens eller gårdagens skrivundervisning, här hemma eller utomlands. Då är det hög tid att du hör av dig, antingen till Kalligrafiska Kretsen eller till mig:

Mona Gordon och jag har surfat på nätet. Här är några axplock:

- The Handwriting Interest Group som vi gått med i. www.metadigm.co.uk/ot/hig/
 - Kate Gladstone, en verklig nyckelperson, som har en mycket omfattande verksamhet på sina sidor. Glöm inte att titta på presentationen hon skriver om sig själv. www.global2000.net/handwritingrepair/index.html
 - Gunnlaugur SE Briem, som i samarbete med Hilda Torfadottir och en grupp lärare arbetade fram Islands motsvarighet till vår SÖ-reform, presenterad i U&Ic. redan februari 1988. Han skriver underhållande och intressant. www.rvik.ismennt.is:80/~briem/Text/3.Handwriting/3.1.What.works.html
- Och slutligen de två läromedel jag nämnde att Konstfacks bibliotek har beställt.
- Barbara Getty & Inga Dubay www.extended.pdx.edu/press/italic/italic.html
 - Nan Jay Barchowsky www.BFHhandwriting.com

9:17

Handwriting is not a religion!
...These same rules apply whether one is writing in the so-called Palmer style or Copperplate or Italic styles. All styles of writing cursively, actually have much in common.

Christopher Jarman

One is reluctant to write, other than with a keyboard, if the writing is a struggle.

Nan Jay Barchowsky

Almost anybody can master copperplate if you beat him enough. But teachers nowadays don't punish the way they used to. Now, we have a gentler arrangement, but bad handwriting is a part of it.

Italic is beautiful, which is no reason to impose it on children. But it also seems to have a sturdy foundation. This makes it, in my opinion, a good starting point for the teaching of handwriting. (Rosemary Sassoon doubts even that.) In addition, the basics are very easy to teach. And that's probably the best argument one can make to teachers.

But glorious history matters not a jot in the classroom. It is tempting to cultivate what makes a handwriting model look lovely. More important is, I think, what makes it work.

We probably have a lot to disagree about. Let's keep in touch.

Gunnlaugur SE Briem

Från www.BFHhandwriting.com/splash.html

10:1 Synpunkter

I KK:s Blad 8 ställer Olof (Olle) Johansson frågan: Vad har hänt efter 1985 med vår handskriftsundervisning? Det som fått honom att undra är barnbarnet Karls läroväg till förmågan att skriva handstil. En klar redovisning av vad som hände med Skolöverstyrelsens en gång obligatoriska förskrift följer därefter.

I följande Blad fortsätter Olle resonemanget omkring detta viktiga ämne. Med hjälp av KK:s engelskfödda styrelsemedlem Mona Gordon har han surfat på nätet för att hitta internationellt väletablerade kontaktpersoner inom ämnet skolundervisning av bruksskrift (= sammanfattande ord för handstil, skrivstil, vardagsskrift). Olle har fått svar, några av dem redovisade i samma Blad.

Eftersom jag i början av 70-talet inte enbart var ”den hand som höll i pennen” för att utföra originalen till SÖ:s handstilsreform, utan också deltog i ett stort antal sammanträden där varje liten detalj diskuterades ingående, kan jag inte undvika att se det sorgligt ironiska i den nuvarande situationen. Inom SÖ:s handskriftskommitté hade alternativa skriftsystem prövats och övervägts, men uteslutits då de snabbare förfaller till svår läsbarhet vid ökad skrivhastighet än det som resulterade i den slutliga SÖ-stilen. Det är i första hand utsmyckningar och bindningsöglor som trasslar till det när man skriver fort. – Tänk på alla dem som under fortsatt utbildningstid måste kunna göra snabba anteckningar vid t ex föreläsningar. Det är ju ett högutbildat samhälle vi sägs skall sträva mot.

”Det svenska experimentet” väckte stor, oftast positiv, uppmärksamhet runt om i världen. Några länder, delstater i USA och tyska Schulgemeinden var intresserade av att följa i våra en gång så bestämda fotspår. Några av de (tyvärr endast engelskspråkiga) personer som nu svarat Olle och Mona på webben är desamma, som då det var aktuellt, kontaktade mig för att få ytterligare uppgifter om SÖ:s stora och mycket ambitiösa reform.*

Bland dem som svarade på webben var det inte obekant hur illa reformen hade blivit bemött och omhändertagen i hemlandet Sverige, det land som för 25 år sedan utomlands setts som ett föregångsland i handstilsfrågor. Nu ber vi om hjälp för att komma på fötter igen av dem som vi en gång var vägvisare för.

10:2

I Blad nr 9 ropar Olof Johansson Hjälp! Hjälp! Hjälp!

Det är med tacksamt hjärta som jag hör Olof Johansson ropa på hjälp, även om jag som antytt kan känna mig ganska trött och uttjatad på ämnet grundskoleundervisning av handstil. Det finns anledning att ropa på hjälp, handskriftsundervisningen är i nuläget lika splittrad som eftersatt. Återigen finns ett flertal mer eller mindre goda förskrifter som många, men långtifrån alla, otillräckligt skriftutbildade lärare fritt kan välja mellan. – Olle ber om synpunkter. Jag har många, här är några av dem, delvis uppbackade av bakgrundsfakta.

*Som freelance hade jag inte alltid tid, råd, ork, eller ens språklig förmåga att besvara all korrespondens. Eller också kändes redan då skolskriften som en efterhängsen gammal älskare – och att det var SÖ:s sak att lämna information. Jag var inte anställd av dem. Jag var timanlånad på rekommendation av dåvarande rektorn för Grafiska Institutet Bror Zachrisson. Han hade redan i början av 40-talet infört en övergångsform för svensk skolskrift under namnet Min skrivstil, en av de drygt tjugo förskrifter som konkurrerade på marknaden.

Som redan nämnts genomförde Skolöverstyrelsen på 70-talet en enhetlig handstilsreform, obligatorisk för alla svenska skolor. Målsättningen för reformen grundade sig på erfarenheten av att barn som tvingats byta skola och/eller lärare, och därmed skrivsystem, ofta visat sig ha skrivsvårigheter. Att jag tackade ja till att ingå i den sk expertgruppen berodde bl a på att jag själv gjort en likartad iakttagelse: min f d make, en verbalt rikt begåvad förlagsman, hade lidit av "mental handstilskramp". Orsak: tre lärare med varsitt skriftsystem under de två första skolåren. Dessutom skrev hans mamma som var småskollärare på ett fjärde sätt. Resultat: kaos. Bot: två kvällars koncentrerat ägnande åt att reda ut begreppen med den italienska renässanskusiven som utgångspunkt.

– Det var 35 år sedan och han har fortfarande en god och lättläst handstil. Han är en av många i en äldre generation som jag har "botat" med hjälp av den goda gamla kursiven i förenklad tolkning. Läkares och juristers (högutbildades) okända handstilar har redan antytts.

Inköpslistor, inbetalningskort och kvitton tillsammans med semesterarnas obligatoriska vykort är några av våra vanligaste skäl till att skriva för hand.

10:3

Ordblinda personers kvarhängande trauman från skoltiden är ett annat dystert kapitel som fått mig att gråta då de givit mig sitt förtroende. Att lära dyslektiska små barn att samma bokstäver skall skrivas på olika sätt kan liknas vid att säga att samma oktav kan låta på olika sätt på samma instrument. Att säga det vore att lura dem på en grundläggande kunskap.

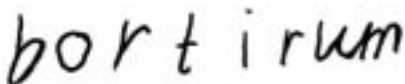
6

• **Synpunkt 1:** Återinför en **enhetlig** och väl dokumenterad handstilsundervisning i skolorna. Men, *i motsats till vad som skedde på 70-talet*, börja med att motivera och undervisa lärarna, de ansvariga på lärarhögskolorna samt de politiker som bestämmer vilka ämnen som skall prioriteras = ges pengar till. Som Lo Markstedts bidrag till utställningen Staden påpekade, betalas enbart i Stockholms stad 70 miljoner kr per år för att tvätta bort oönskad graffiti, medan endast en bråkdel av summan ges till skriftundervisning. Detta visar det absurda i siffror som borde vara omkastade. Att sträva mot det målet kan vara en del av "Kunskapslyftet". Kanske kan t o m en utökad handstilsträning stödja förmågan att uttrycka sig i skrift, sett även från den rent språkliga utgångspunkten? Underförstått är att skriften är/bör vara språkets ödmjuka tjänare. Att god språkförmåga är den självklara inkörsporten till Kunskapslyftet kan knappast ifrågasättas.

Av tradition undervisas barn parallellt i bokstävernas ljudvärden med att de tränas i handens finmotoriska utformande av desamma. Enklare uttryckt: 6-7-åringar lär sig att läsa och skriva samtidigt. Detta ställer mycket stora krav både på barnets förmåga till koncentration och på hjärnans olika centra att samarbeta. (Höger hjärnhalva: bilder. Vänster: språk.) Min tro är att handskrivandet, när förmågan väl är inlärd, stimulerar kommunikationen mellan dessa centra. Men jag vet inte.

Det lär inte vara unikt att barn börjar stamma under denna komplicerade inlärningsprocess. Ett belysande exempel på svårighetsgraden i att bara lära sig skriva, är att vuxna kalligrafiel elever inte sällan börjar stava fel, hoppa över eller dubbla en del bokstäver under inlärningsskedet av en ny skriftkaraktär, för att senare, då minnesbilden av och rörelsemönstret för den nya stilen har befästs i hjärnan återgå till "rättskrivning".

Det har gjorts mycket intressanta erfarenheter som visar att barn lär sig skriva både snabbare och bättre *om de först får lära sig att läsa*, d v s är helt bekanta med bokstävernas ljudvärden. – Olof Johansson kan berätta mer om Öjabyskolan i Småland. Stammingsproblem tycks inte heller uppstå eftersom barnen då inte tvingas ljuda = anstränga talorganen, *samtidigt* som handen lär sig att forma symbolbilden för ljudet. – Prova själv hur det känns i halsen samtidigt som du lär in ett helt nytt, t ex ett arabiskt tecken. Prova särskilt med de hårda, explosiva, konsonanterna g och k. Upprepa dem flera gånger utan att låta ljudet följas av det lilla e:t eller ä:et som får dem att låta som riktiga bokstäver. Det är inte så konstigt om du börjar säga k-k-kråka efter den övningen!

10:4

• **Synpunkt 2:** Separera läs- och skrivundervisningen enligt ovan, men hindra ingen unge från att "rita" bokstäver då den själv vill. För små barn handlar det mer om bildhärming än om läsförståelse.

Att skriva är ett av många sätt att kommunicera. Då är det ju roligt om mottagaren kan läsa vad avsändaren skrivit, d v s att de har en gemensam bokstavs-förståelse, jämförbart med att de har ett gemensamt språk. Språkets olika dialekter kan motsvaras av variationerna i de personligt utvecklade handstilarna.

Den som inte tror på mirakler är ingen realist.

Karolingisk minuskel ur min lärobok från A-Ö

Skolöverstyrelsens idé att genomföra ett enhetligt skriftsystem var inte ny. Kejsar Qin Shihuang hade gjort det på 200-talet f Kr som ett led i att förena Kinas alla provinser. Kejsar Karl den Store hade i slutet av 700-talet samma tanke. Resultatet var som vi vet den karolingiska minuskeln, grunden för hela västvärldens alla antikvastilar = en tolkning av vad du just nu läser. I ett mer än 1000-årigt perspektiv kan vi se hur framgångsrik den reformen blev.

SÖ:s "nya skrivstil" grundade sin enkla och väl genomtänkta pedagogik på Ludovico Vincentinos snart 500-åriga lärobok la Operina. Sverige gav den 10 (tio!) år innan den utvärderades och upplöstes som obligatorium till förmån för bl a sådana nostalgiska tyckanden som att "mormor skrev så vackert"! Utan att reflektera över hur många välskrivningstimmar denna mormor hade ägnat åt att erövra den förmågan. Eller hur väl utbildad hennes lärare var.

Enligt uppgift har de blivande grundskollärarna nu ingen utbildning alls vid Stockholms lärarhögskola i praktiska handstilsövningar under sin utbildningstid. Enbart under ledning av motiverade och välutbildade lärare kan eleverna ges utrymme till utveckling av en både enhetlig och personlig skrivstil. – Naturligtvis finns det många utmärkta lärare och mot dem skall ingen kritik framföras. Det är mot ringaktningen av ämnet på både allmän och högre nivå som jag vill rikta uppmärksamheten.

Det händer ibland att föräldrar som själva lärt sig skriva SÖ:stilen på 70-talet hör av sig till mig och ber om råd hur de ska göra. Anledningen är att barnen nu igen får lära sig någon "urmodig copperplatevariant" i skolan.

Vad ska jag råda dem till? Skall jag fortsätta att föreslå dem att i likhet med Olof Johansson själva undervisa sitt/sina barn i en internationellt gångbar bruksskrift? Att de inte alltid kan göra det utan att hamna i en fruktlös konflikt med barnens lärare har jag förstått av några som redan försökt. Skall det behöva vara så? Jag har också föreslagit föräldern att diskutera dilemmat med skolans bildlärare, d v s det som SÖ en gång rekommenderade. Det vore en bra idé om alla skolor hade en sådan, men det har de inte. Det hänvisas till brist på pengar. Samtidigt ropas på större föräldraengagemang. Resonemanget biter sig själv i svansen. I fall som dessa känner jag mig hjälplös, trots att jag behärskar konsten att skriva för hand bättre än de flesta.

10:5

• **Synpunkt 3: Återinför den praktiska träningen i handskrift** på lärarhögskolorna, och gör det generöst! Utbilda eventuellt även ett antal rörliga speciallärare i skrift som kan bistå de ordinarie klasslärarna. Varför inte AMS-utbildning för verkligt intresserade utanför den etablerade lärarkåren, ev inom Konstfacks Bildlärarlinje där den enda (?) möjligheten till sådan utbildning fortfarande tycks finnas inom skolväsendet. Alternativt med kunniga och intresserade (äldre) bild- och/eller lärarhögskolelärare eller personer med motsvarande kompetens i bruksskrift som kursledare. Leta med ljus och lykta efter sådana perso-

ner innan konsten att skriva för hand dör ut i Sverige! Så att åtminstone de barn som själva eller via sina föräldrar vill förvärva en hållbar handstil får möjlighet att göra det inom den obligatoriska grundskolan. Någon krona skall väl kunna offras för att lära ut en lättskriven bruksskrift. Jämför kostnaderna för att tvätta bort graffiti! Jämför också gärna med diskussionerna om nedskärningarna av den kommunala musikskolan: konsekvenserna kommer att visa sig om en generation, d v s om 20-30 år.

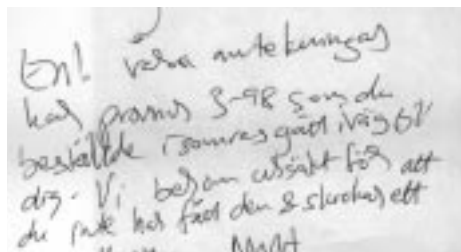
Sverige har ju nyligen framstått som en framstående musiknation. Med våra många internationellt kända operasångare och världsberömda körer har vi länge gjort det. (Ungefär en och en halv miljon svenskar lär sjunga i kör.) Att vi utomlands ofta visar framfötterna när det gäller konsthantverk, industri- och möbeldesign är också ett känt faktum.

Angående graffiti kan man fråga sig vad den säger oss. Bland allt rent klotter kan man ibland urskilja både god bokstavskunskap och konstnärlig ambition. Kan det möjligen peka på något som är illa omhändertaget av vårt samhälle, av oss alla? Jfr avsaknaden av bildlärare ovan! Är det utanför det ordinarie skolväsendet som dessa begåvningar ska få sin primära undervisning? Kanske kan Sveriges tusentals studiecirklar och ideella föreningar ge en ledtråd till var människors verkliga (ut-)bildningsintressen finns.

Kanske kommer skolans nedbantning av de konstnärliga och hantverksmässiga ämnena på lång sikt visa sig vara ett katastrofalt misstag. Till detta kommer indragandet av många biblioteksfilialer. Tillsammans med nyss nämnda ämnesgrupper stimuleras känslö- och språkförmågan av att läsa, framför allt skönlitteratur. Att emotionell kompetens och inte enbart intellektuell skolning är av största betydelse för att vi skall fungera i ett (framtida) samhälle borde inte ha undgått någon vuxen att inse.

10:6

I SÖ:s handledning för "den nya skrivstilen" är anvisningarna för skriftens lutning samt för bindning mellan bokstäverna rigorösa och därmed ganska realistiska. Om en handstil lutar 5-6° framåt, är upprättstående eller en aning bakåtlutande har ingen *väsentlig* betydelse. Enligt min uppfattning är det bokstävernas och siffrornas tydliga grundformer som förutom skrivrytmen, flytet, är avgörande för skriv- och läsbarheten. Som argument mot SÖ-stilen har det ofta sagts att den inte går att binda. Hur felaktigt detta påstående är behöver man bara kasta en blick på omslaget till SÖ:s egen handledning för att inse. (Se Blad 8, s 15.) Bindningsanvisningarna bör ses som möjligheter och inte som tvång. Bindning från djupstaplar kan diskuteras.

Pennlyft är den del av skrivrörelsen som sker i luften. Spontana pennlyft, d v s minipauser i pennans tryck mot papperet förhindrar mjölksyrestockning i musklerna, så kallad skrivkramp.

styggt snyggt

• **Synpunkt 4:** Avsätt mera tid till *separata skrivövningar under hela lågstadiet, dock aldrig med kulspetspennor!* Följ upp i mellanstadiet. Tillåt inte barnen att sitta och skriva versaler tills alla i klassen är "mogna" för gemener. Låt var och en börja med dessa så snart som möjligt, och låt dem då *genast* börja med ansatser till bindningsbågar. Den lutande textningen är ett alldeles onödigt gammaldags mellansteg. Som Olof Johansson tidigare berättat kommer bindningarna av sig själva när barnen från början lärt sig skriva med bindningsansatser, men låt dem binda där det känns naturligt och bra.

Eller svik barnen och avstå från tanken att alla ungdomar skall vara (läs- och) *skrivkunniga* när de går ut grundskolan och inte bara kunna använda sig av någon sorts svår läsbar degenererad versalskrift som enda alternativ till datorn. Lika lite som alla har förutsättningar för att bli bra fotbollsspelare har alla begåvning och talmod för att bli *goda* skrivare – men mycket träning krävs i båda fallen.

Låt oss för övrigt sluta säga SÖ-stilen eller den Nya skrivstilen. Ursprunget till denna kursiv utvecklades som bekant i Italien under 1400-talets förra del, användes bland andra skriftformer i Gustav Vasas kansli på 1500-talet, skrevs av Shakespeare och hans samtida in på 1600-talet. Glömdes så småningom bort som brukskrift till förmån för tryckpressar och förkonstlade kopparsticksstilar som i många varierande skepnader blev förebilder för skolskriften.

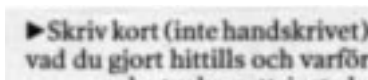
Det är dessa många, i förvanskade former, som nu repeteras i Sverige. I dödsryckningar som skolskrift hoppas jag. Men låt dem gärna överleva som de konstskrifter de en gång var, jämställda med vår tids utsmyckade kalligrafi.

Den föredömligt enkla och slitstarka italienska kursiven återupptäcktes i England vid förra sekelskiftet och uppmärksamma

10:6-7

Sedan kulspetspennornas barndom är det känt bland yrkeskrivare (kalligrafer) att de är olämpliga som skrivverktyg eftersom de kräver ett jämnt muskeltryck för att lämna spår. De billiga sorterna lämnar desutom ofta klumpar, vilket ger ett oskönt resultat.

Med vassa stålsticklar som oupphörligen behövde skärpas formades bokstäverna i den hårda plåten. Ögonen krävde hjälp av förstoringsglas. Det blev vackert.

Så vackert att kansliskrivarna började härma kopparstickets skrift. Fågelpennorna skars nålvassa. Svanarna blev utrotningshotade för sina starka vingpennors skull. Det blev nödvändigt att skriva långsamt. Slingorna och bindningslinjerna blev viktigare än bokstäverna själva. Nästan viktigare än budskapet.

Jaa... och sedan kom den allmänna skolplikten, 1842 till Sverige. Samtidigt med att de spetsiga stålpenorna började masstillverkas. Till de arma skolbarnen gav man stilarna från de graverade reklambladen, med lutningslinjer och allt. Över hela Europa.

Ur från A-Ö

des i Sverige något senare. På engelska kallas den rätt och slätt för Italic. Kan vi tänka oss att kalla den kursivskrift? Kursiv av cursus = löpa, d v s löpande skrift. Kom gärna med fler och bättre namnförslag!

- **Synpunkt 5:** Blanda inte ihop skrivstil (bruksskrift) med kalligrafi (skönskrift) även om en väl inövad handstil kan vidareutvecklas till en vacker skrift. Utsmyckningar av varierande slag försvårar i allmänhet läsbarheten i en snabbt skriven handstil vars huvuduppgift är att befästa tankar, kunskap, känslor.

Kom dessutom ihåg att en förskrift är/skall fungera som en skelettform, en utgångspunkt för en personligt utvecklad bruksskrift.

10:8

Med Olof Lagercranz välkända citat avslutar jag mitt engagemang i frågor som rör skriftundervisning:

Märkligare än alla dikter, all vetenskap, all filosofi är bokstäverna själva — tjugoåtta starka pelare, på vilka hela vår kultur vilar.

På 80-talet bildades Nordisk Skriveakademie vid Danmarks Grafiske Museum. Den var/är avsedd att vara ett forum för att diskutera och stimulera till en förbättrad handskriftsundervisning i de fem nordiska ländernas skolor. Hur Akademiens arbete har fortskridit vet vi inte, inte heller vilka personer som deltagit från Sverige, om ens några. Postadressen är: Danmarks Grafiske Museum, Brandts Passage 37, 5000 Odense, Danmark.

Kerstin Anckers är kalligraf och har i 35 år undervisat i skrift, bl a på Konstfack.

Red

11:1 Rapport från Olof Johansson

För ett år sedan berättade jag i Kalligrafiska Kretsens Blad nummer 8 om barnbarnet Karls vedermödor i skolan och hur han lärde sig skriva bunden handskrift. Kort därefter kontaktade jag prefekten för Institutionen för Bildpedagogik på Konstfack, Britt-Marie Köhlhorn, och föreslog att man där skulle starta ett utvecklingsprojekt kring den svenska handskriftsundervisningen. Till min stora glädje tog hon mitt förslag till sig och har under läsåret diskuterat med både lärare och studerande. Strax innan Konstfack gick på sommarlov inbjöd hon Stockholms Lärarhögskola till en överläggning, vilken resulterade i ett förslag till samarbete och under hösten har man på Konstfack arbetat vidare på detta.

Jag kan rapportera om två intressanta besök från USA och England: Inga Dubay som tillsammans med Barbara Getty författat "The Italic Handwriting Series: A Complete Program" kom till Stockholm ett par dagar i våras med sin man Joe. De besökte både Kerstin Anckers och Lars Laurentii i hans skrivskola samt blev guidade på Konstfacks Vårutställning av Hans Presto.

Den 11—15 oktober hade vi besök av författarinnan till "BFH a Manual for Fluent Handwriting", Nan Jay Barchowsky och Rosemary Sassoon som skrivit en rad böcker i ämnet, senast "Handwriting of the Twentieth Century". Så kanske vi åter så smått börjar bli intressanta utomlands. Ett är i varje fall säkert, deras böcker är mycket värdefulla inspirationskällor för den som vill förnya vår undervisning, och de finns nu i Konstfacks bibliotek som köpt in dem och fått en hel del annat nytt inför det tänkta utvecklingsprojektet.

Första punkten på Nan Jay Barchowskys och Rosemary Sassoons besök var vernissagen av en liten anspråkslös utställning kring handskrift som jag arrangerat i Konstfacks bibliotek. Först träffade de bibliotekarien Mats Hagström, Britt-Marie Köhlhorn samt Lennart Åkman och så småningom blev vi ett litet stimmande och diskuterande gäng.

När jag för något år sedan kom underfund med att Nan Jay Barchowsky undervisat fyraåringar slog mig tanken att vi kanske kunde börja lära barn skriva tidigare än som är brukligt i Sverige. När jag så tog kontakt med några förskolor, sexårsverksamheter och grundskolor så visade sig intresset att ingå i det utvecklingsprojekt som Konstfack avser att genomföra vara mycket stort, och under veckan besökte Nan Jay Barchowsky och Rosemary Sassoon dessa skolor.

Ett fenomen som dyker upp gång på gång är speciella handskriftsfonter. Jag har förstått att detta är kontroversiellt — en del tycker helt enkelt att en lärare som inte själv kan skriva inte heller skall undervisa i handskrift. Första gången jag kom i kontakt med handskriftsfonter var 1988 i International Typeface Corporations tidskrift U&I. En mycket intressant artikel om Islands handskriftsreform beskriver det rika och roliga undervisningsmaterial Gunnlaugur S. E. Briem gjort. Bland annat nämndes ett enkelt dataprogram med en font med den isländska skrivförlagan. När en lärare eller en elev trycker ned någon av tangenterna så ritas på skärmen motsvarande tecken med korrekt skrivriktning och bindning till följande tecken, allt i färg och och med åtföljande ljudeffekter. Samma font kan användas av läraren för att producera och skriva ut övningar för eleverna. Faktum är att alla de som gjort läromedel och som vi skaffat till Konstfacks bibliotek även har producerat egna fonter. I Nan Jay Barchowskys fall ligger en stor del av materialet på en CD och den obligatoriska fonten som ingår i denna saknade svenska tecken som ääö. David Chaves företag FontShop Sweden har generöst ställt upp för att anpassa Nans font så att vi kan använda den i vårt utvecklingsprojekt. I detta arbete har förutom Curt Nyberg från FontShop Sweden även Mona Gordon, Lo Markstedt och Mark Winberg deltagit.

Slutligen har jag i Handwriting Interest Group Newsletter 1999 redogjort för vårt initiativ under rubriken "Handwriting Instruction In Sweden".

Olof Johansson

Gunnlaugur Briem har på begäran av isländska skollärare utarbetat undervisningsmaterial för handskrift i sitt hemland. Liksom SÖ-stilen grundar detta sig på den italienska renässanskursiven.

Inga Dubay, USA, och Rosemary Sassoon, England, har också baserat sina skolmaterial på den italienska kursiven.

Red

Skriftundervisningen förtjänar en centralare ställning

"Skriftundervisningen förtjänar en centralare ställning i folkskolan och på det lägre stadiet i läroverken." står det i förordet till Bror Zachrissons Skriftens ABC, 1943. I boken finns också bidrag från överläraren i välskrivning vid Tekniska Skolan i Stockholm (nuvarande Konstfack). Sak samma hävdas idag och jag instämmer gärna, men det verkar som om attityden till handskrift idag på många håll är negativ eller snarare ligkiltig. Om vi vill att våra barn ska få möjlighet att uttrycka sig i handskrift krävs upplysning och en attitydförändring. Jag uppskattar verkligen alla initiativ som vill föra fram ett kunskapsområde som förtjänar all uppmärksamhet, idag mer än någonsin.

Sverige var en gång ett föregångsland. Kunskapen finns redan. Vi vet vad som är bra. Hur man lär barn skriva och vilken typ av förskrifter som ger ungdomarna möjlighet att utveckla en egen funktionell handstil som kan brukas under resten av livet. Hur gick det till när resultatet av all denna viktiga forskning slarvades bort? 1972 var över sextio remissinstanser i stort sett eniga om

11:3 behovet av en gemensam förskrift för hela riket. Idag kan det variera godtyckligt inom samma skola!

Man kan tycka att lärarhögskolan i Stockholm sviker Sveriges barn när man utexaminerar lärare som ska undervisa årskurserna 1 till 7 i svenska och lära våra barn att läsa och skriva utan att lärarkandidaterna ges någon som helst praktisk undervisning i skrift. Idag är det bara Konstfacks institution för bildpedagogik som utbildar blivande lärare i handskrift, men oftast dröjer det ju till årskurs 7 innan en skolelev ens kommer i kontakt med någon bildlärare.

Min uppfattning är att det krävs övningstid och utbildade pedagoger. Hur ska barn och ungdomar kunna utveckla en funktionell handskrift om ingen tid avsätts för övningar? Hur ska våra barn kunna lära sig en vettig skrivstil när lärarhögskolan i Stockholm avskaffat all praktisk utbildning i handskriftsmetodik?

Jag har studerat nya anglosachsiska läromedel i handskriftsundervisning som visst kan uppfattas som nya, fräscha och tilltalande, men för att få lite perspektiv är det viktigt att ha något att jämföra med. För mig som är född på sextio-talet är det naturligt att börja med Skolöverstyrelsens handledning Handskrivning från 1971. Denna tillsammans med de lärarhandledningar för låg- och mellanstadiet som kom ut på Utbildningsförlaget i samband med att SÖ-stilen infördes är så bra att de borde nytryckas och göras till kurslitteratur på landets alla lärarhögskolor. Men även i Skolöverstyrelsens kommentar Handskrivning 1989 är förskriften i princip densamma och man kan läsa om hur viktigt det är att avsätta tid för övning. Jag tror för övrigt att Zachrissons normalskrift, t. ex. i boken Skrivning 1958 skulle räcka som förskrift om bara läraren har tid, kunskap och intresse av att bedriva någon form av handskriftsundervisning.

För att undervisa i handskrivning måste naturligtvis läraren själv kunna skriva. Läraren är en viktig förebild och måste förstås kunna forma skrift på svarta (vita) tavlan och i skrivböcker. I nyare amerikanska läromedel bifogas CD-rom skivor med skrivstilsimiterande typsnitt. Tanken är att pedagogen skall kunna ladda in dessa stilar på sin dator för att i en hast kunna producera handskriftsliknande texter och förlagor till barnen. Det kan verka lockande men jag tror det är en farlig väg eftersom den visar ungarna att läraren hellre skriver på PC:n än för hand. Det kan få oss att tro att datorns jämna utskrift där alla bokstäver är identiska är ett mål att sträva efter och det kan i värsta fall upplevas som ytterst frustrerande för eleven att aldrig lyckas skriva så mekaniskt jämnt som datorn.

Själv använder jag gärna datorn för både bild- och textproduktion men dess starka sida är inte att skapa handskrift. Jag kan tänka mig att en CD-rom skiva med inlästa handskrivna exempel som kan skrivas ut vid behov skulle kunna vara användbar i undervisningen, men om vi enas om att handskrift är något viktigt så krävs det övningstid och handskrivande pedagoger.

To write legibly and quickly one has to develop an ability to make certain shapes, which are recognisable to others, by rapid movements of the pen. This means a considerable skill has to be cultivated in due time, for the movements and shapes are small & have to be made with very little attention to them. What-one-writes eventually takes precedence over how-one-writes, but unless skill is developed there will be difficulty in reading what-one-writes. The build-up of skill is too often interrupted by a change from print-script to another handwriting system. However, the simple alphabets of Beacon Writing Books One & Two will allow the child to go on to writing with pen and ink without that deterrent and progress can continue.

Alfred Fairbank

Häftstiftet ges ut som särtryck till medlemstidningen Bladet.

Kalligrafiska Kretsen
Skeppsbron 30, 111 30 Stockholm